

Warszawa, 5 lutego 1998 r.

Pan
Maciej Płażyński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. oraz art. 29 ust. 2 regulaminu Sejmu niżej podpisani posłowie wnoszą projekt ustawy

- Ordynacja wyborcza do rad gmin.

Do reprezentowania wnioskodawców upoważniamy posła Witolda Gintowt-Dziewałtowskiego.

(-) Władysław Adamski; (-) Kazimierz Działocha; (-) Witold Józef Gintowt-Dziewałtowski; (-) Grzegorz Gruszka; (-) Krystyna Herman; (-) Barbara Hyla-Makowska; (-) Piotr Ikonowicz; (-) Stanisław Janas; (-) Jerzy Jankowski; (-) Teresa Jaształ; (-) Józef Kaleta; (-) Bogdan Lewandowski; (-) Wit Majewski; (-) Marian Marczewski; (-) Lech Nikolski; (-) Wacław Olak; (-) Stanisław Pawlak; (-) Andrzej Pęczak; (-) Mirosław Podsiadło; (-) Zbigniew Siemiątkowski; (-) Joanna Sosnowska; (-) Roman Sroczyński; (-) Wiesław Andrzej Szczepański; (-) Władysław Szkop; (-) Jerzy Szmajdziński; (-) Zdzisław Tuszyński; (-) Andrzej Urbańczyk; (-) Andrzej Zajac.

USTAWA
z dnia 1998 r.

Ordynacja wyborcza do rad gmin

Rozdział 1
Zasady ogólne

Art. 1.

1. Ustawa określa zasady i tryb wyboru radnych do rad gmin, zwanych dalej "radami".
2. Radą gminy w rozumieniu ustawy jest również rada miejska w gminie o statusie miasta.

Art. 2.

1. Wybory są powszechne. Prawo wybierania ma obywatel polski, który w dniu wyborów ma ukończone 18 lat.
2. Prawo wybierania do danej rady przysługuje osobom, które na stałe zamieszkują na obszarze danej gminy.

Art. 3.

Nie mają prawa wybierania osoby:

- 1) pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu,
- 2) pozbawione praw wyborczych orzeczeniem Trybunału Stanu,
- 3) ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądu.

Art. 4.

Wybrany w skład rady może być każdy, komu przysługuje prawo wybierania do danej rady.

Art. 5.

Wybory są równe - wyborcy biorą udział w wyborach na równych zasadach.
Każdy wyborca może głosować tylko jeden raz.

Art. 6.

1. Wybory są bezpośrednie - wyborcy wybierają radnych bezpośrednio spośród zgłoszonych kandydatów.
2. Głosować można tylko osobiście.

Art. 7.

Wybory odbywają się w głosowaniu tajnym. W lokalu wyborczym muszą znajdować się miejsca zapewniające tajność głosowania.

Art. 8.

Radni wybierani są w okręgach wyborczych według zasad:

- 1) w gminie liczącej do 20.000 mieszkańców - o wyborze na radnego rozstrzyga liczba ważnych głosów oddanych na poszczególnych kandydatów,
- 2) w gminie liczącej powyżej 20.000 mieszkańców - podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów dokonuje się odpowiednio do łącznej liczby ważnych głosów oddanych na kandydatów danej listy; mandaty przypadające na daną listę otrzymują zgłoszeni na tej liście kandydaci, którzy uzyskali najwięcej ważnych głosów.

Rozdział 2**Zarządzanie wyborów****Art. 9.**

1. Wybory do rad zarządza się nie później niż na miesiąc przed upływem kadencji rad.
2. Wybory, o których mowa w ust. 1, zarządza Prezes Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, wyznaczając datę wyborów na dzień ustawowo wolny od pracy, przypadający w ciągu 30 dni po upływie kadencji rad. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów podaje się do publicznej wiadomości i ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej najpóźniej w 60 dniu przed dniem wyborów.
3. W rozporządzeniu, o którym mowa w ust. 2, Prezes Rady Ministrów po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej określa dni, w których upływają terminy wykonania czynności wyborczych przewidzianych w ustawie (kalendarz wyborczy).

Art. 10.

1. Wybory przedterminowe do rad przeprowadza się w razie rozwiązania rady uchwałą Sejmu lub odwołania rady w drodze referendum gminnego, a także w razie zmian w podziale terytorialnym państwa.
2. Wybory przedterminowe zarządza i wyznacza ich datę przypadającą w ciągu 45 dni od wystąpienia przyczyny określonej w ust. 1 Prezes Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia.
3. Do wyborów przedterminowych stosuje się odpowiednio przepis art. 9 ust. 3, z tym że terminy wykonania czynności wyborczych mogą być krótsze od przewidzianych w ustawie.
4. Zarządzenie dotyczące wyborów przedterminowych wojewoda podaje niezwłocznie do publicznej wiadomości, w formie obwieszczenia, na obszarze działania rady, do której wybory mają być przeprowadzone.

Art. 11.

1. Liczbę radnych wybieranych do rad ustala wojewoda, w drodze rozporządzenia, najpóźniej w 55 dniu przed dniem wyborów, odrębnie dla każdej z rad i odpowiednio do zasad określonych w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. z 1996 r. Nr 13, poz. 74, Nr 58, poz. 261, Nr 106, poz. 496, Nr 132, poz. 622., z 1997 r. Nr 5, poz. 43).
2. Ustalenie liczby radnych dla każdej rady następuje na podstawie liczby mieszkańców gminy ujętych w rejestrze stałych mieszkańców, według stanu w ewidencji ludności na koniec roku poprzedzającego rok, w którym wybory są przeprowadzane.
3. Rozporządzenie wojewody w sprawie, o której mowa w ust. 1, podaje się, najpóźniej w 50 dniu przed dniem wyborów, do publicznej wiadomości przez rozplakatowanie obwieszczenia w każdej gminie. Po jednym egzemplarzu rozporządzenia przekazuje się niezwłocznie każdej właściwej radzie oraz wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.

Rozdział 3**Okręgi wyborcze****Art. 12.**

1. Okręg wyborczy obejmuje część obszaru działania rady.
2. W gminach na terenach wiejskich okręgiem wyborczym jest sołectwo. Łączenie lub dzielenie sołectw wyłącznie w celu utworzenia okręgu wielomandatowego nie jest możliwe, chyba że wynika to z konieczności zachowania jednolitej normy przedstawicielstwa.
3. W miastach przy tworzeniu okręgów wyborczych uwzględnia się utworzone jednostki pomocnicze (dzielnice, osiedla).

Art. 13.

1. W każdym okręgu wyborczym tworzonym dla wyboru rady w gminie liczącej do 20.000 mieszkańców wybiera się od 1 do 5 radnych.
2. Dla wyboru rady w gminie liczącej powyżej 20.000 mieszkańców tworzy się okręgi wyborcze, w których wybiera się od 5 do 10 radnych.

Art. 14.

Przy tworzeniu okręgów wyborczych dla wyboru danej rady stosuje się jednolitą normę przedstawicielstwa, wynikającą z podzielenia liczby mieszkańców gminy przez ustaloną dla tej rady liczbę wybieranych radnych. Odstępstwa od normy przedstawicielstwa są dopuszczalne wyłącznie wtedy, gdy jest to uzasadnione względami, o których mowa w art. 12 ust. 2 i 3.

Art. 15.

1. Podział na okręgi wyborcze jest stały. Zmiany granic okręgów wyborczych mogą być dokonywane najpóźniej na 6 miesięcy przed upływem kadencji, jeżeli konieczność taka

wynika ze zmian w podziale terytorialnym państwa lub zmian liczby mieszkańców danej gminy.

2. Podział na okręgi, ich granice i numery oraz liczbę radnych wybieranych w każdym okręgu ustala wojewoda, w drodze rozporządzenia, na wniosek wojewódzkiego komisarza wyborczego zgłoszony po rozpatrzeniu propozycji właściwego wójta, burmistrza lub prezydenta miasta i po zasięgnięciu opinii rady gminy.
3. Rozporządzenie wojewody, o którym mowa w ust. 2, podaje się, najpóźniej w 50 dniu przed dniem wyborów, do publicznej wiadomości przez rozplakatowanie obwieszczeń. W obwieszczeniach tych wymienia się również siedziby właściwych terytorialnych komisji wyborczych.
4. Zmiany w podziale na okręgi wyborcze są dokonywane w trybie, o którym mowa w ust. 2 i 3.

Rozdział 4

Obwody głosowania

Art. 16.

1. W celu przeprowadzenia głosowania tworzy się obwody głosowania obejmujące do 3.000 wyborców.
2. W zakładzie pomocy społecznej tworzy się odrębny obwód głosowania, jeżeli na stałe zamieszkuje w nim co najmniej 15 wyborców.

Art. 17.

1. Podział na obwody głosowania jest stały. Zmiany granic obwodów głosowania mogą być dokonywane najpóźniej na 3 miesiące przed upływem kadencji, jeżeli konieczność taka wynika ze zmian w podziale terytorialnym państwa lub zmian liczby mieszkańców danej gminy.
2. Obwody głosowania tworzy rada gminy na wniosek wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, ustalając ich granice i numery oraz siedziby obwodowych komisji wyborczych.
3. Uchwałę w sprawach, o których mowa w ust. 1, podaje się, najpóźniej w 35 dniu przed dniem wyborów, do publicznej wiadomości przez rozplakatowanie obwieszczeń. Po jednym egzemplarzu uchwały przekazuje się niezwłocznie wojewodzie oraz wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.
4. Zmiany w podziale na obwody głosowania są dokonywane w trybie, o którym mowa w ust. 2 i 3.

Rozdział 5

Spisy wyborców

Art. 18.

1. Osoby, którym przysługuje prawo wybierania do danej rady, umieszczane są w spisie wyborców sporządzonym w urzędzie gminy najpóźniej na 14 dni przed dniem wyborów. Wyborca może być umieszczony tylko w jednym spisie.

2. Wyborcę nigdzie nie zameldowanego umieszcza się, na jego wniosek, najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów, w spisie właściwym dla miejsca aktualnego pobytu.
3. Spisy wyborców sporządza się na podstawie stałego rejestru wyborców w gminie, prowadzonego zgodnie z zasadami określonymi w przepisach - Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.
4. W spisie wyborców wymienia się nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia, adres zamieszkania wyborcy i numer PESEL.
5. Spis sporządza się w 2 egzemplarzach oddzielnie dla każdego obwodu głosowania, a w wypadku obwodu głosowania obejmującego dwa okręgi wyborcze lub więcej, spisy wyborców sporządza się odrębnie dla każdego okręgu.

Art. 19.

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej określa, w drodze rozporządzenia, wzór spisu wyborców oraz sposób jego sporządzania i aktualizowania.

Art. 20.

1. Spisy wyborców są udostępniane do wglądu w urzędzie gminy.
2. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta powiadamia wyborców, w sposób zwyczajowo przyjęty, o sporządzeniu spisów wyborców oraz o miejscu i czasie ich udostępnienia.

Art. 21.

1. W okresie udostępnienia spisów wyborców do wglądu każdy może wnieść do urzędu gminy reklamację w sprawie nieprawidłowości spisu.
2. Reklamację wnosi się na piśmie lub ustnie do protokołu.
3. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta obowiązany jest rozpatrzyć reklamację w ciągu 3 dni od daty jej wniesienia i wydać decyzję w tej sprawie.
4. W wyniku rozpatrzenia reklamacji wójt, burmistrz lub prezydent miasta wydaje decyzję o:
 - 1) uzupełnieniu lub sprostowaniu spisu,
 - 2) skreśleniu ze spisu osoby, której reklamacja dotyczy,
 - 3) pozostawieniu reklamacji bez uwzględnienia.

Art. 22.

1. Na decyzje, o których mowa w art. 21 ust. 4 pkt 2 i 3, składający reklamację lub osoba skreślona ze spisu może wnieść, w terminie 3 dni od daty doręczenia decyzji, skargę do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce sporządzenia spisu.
2. Skargę, o której mowa w ust. 1, wnosi się za pośrednictwem wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta przesyła niezwłocznie sądowi skargę wraz z decyzją i aktami sprawy. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta może też niezwłocznie zmienić lub uchylić swoją decyzję, jeżeli uzna skargę za słuszną.

3. Sąd, w składzie jednego sędziego, rozpoznaje sprawę w postępowaniu nieprocesowym w terminie 3 dni od daty jej wniesienia. Odpis postanowienia sądu doręcza się osobie, która wniosła skargę oraz wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta. Na postanowienie sądu nie przysługuje środek zaskarżenia.

Rozdział 6

Organy wyborcze

Art. 23.

Wybory przeprowadzają:

- 1) Państwowa Komisja Wyborcza,
- 2) wojewódzki komisarz wyborczy,
- 3) terytorialne komisje wyborcze,
- 4) obwodowe komisje wyborcze.

Art. 24.

1. Do zadań Państwowej Komisji Wyborczej należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego,
 - 2) powoływanie wojewódzkich komisarzy wyborczych,
 - 3) rozpatrywanie skarg na działalność wojewódzkich komisarzy wyborczych,
 - 4) podanie do publicznej wiadomości zbiorczych wyników wyborów do rad,
 - 5) przekazanie Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej, Marszałkowi Sejmu, Marszałkowi Senatu oraz Prezesowi Rady Ministrów informacji o przebiegu i wynikach wyborów,
 - 6) wykonywanie innych czynności przewidzianych przepisami niniejszej ustawy.
2. Państwowa Komisja Wyborcza uchwała wytyczne wiążące organy wyborcze oraz udziela wyjaśnień organom samorządu terytorialnego wykonującym zadania związane z przeprowadzeniem wyborów.
3. Państwowa Komisja Wyborcza uchyla postanowienia wojewódzkiego komisarza wyborczego podjęte z naruszeniem prawa lub niezgodne z jej wytycznymi i przekazuje sprawę do ponownego rozpatrzenia.
4. Państwowa Komisja Wyborcza może, na czas wyborów, utworzyć swoją inspekcję i określić jej zadania.
5. Państwowa Komisja Wyborcza podejmuje uchwały w zakresie swoich ustawowych uprawnień.

Art. 25.

1. Do zadań wojewódzkiego komisarza wyborczego należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego przez terytorialne i obwodowe komisje wyborcze,

- 2) zapewnienie właściwej organizacji wyborów na obszarze województwa, we współdziałaniu z organami samorządu terytorialnego i wojewodą,
 - 3) powoływanie terytorialnych komisji wyborczych,
 - 4) rozpatrywanie skarg na działalność terytorialnych komisji wyborczych,
 - 5) udzielanie, w miarę potrzeby, terytorialnym i obwodowym komisjom wyborczym wyjaśnień,
 - 6) ustalenie zbiorczych wyników wyborów do rad przeprowadzonych na obszarze województwa i zarządzenie ich ogłoszenia w trybie określonym niniejszą ustawą,
 - 7) przesłanie sprawozdania z przebiegu wyborów na obszarze województwa, wraz z ich wynikami, Państwowej Komisji Wyborczej,
 - 8) wykonywanie innych czynności wynikających z przepisów niniejszej ustawy lub zleconych przez Państwową Komisję Wyborczą.
2. Wojewódzki komisarz wyborczy uchyla uchwały terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych podjęte z naruszeniem prawa lub niezgodne z wytycznymi Państwowej Komisji Wyborczej i przekazuje sprawę właściwej komisji do ponownego rozpatrzenia.
 3. Wojewódzki komisarz wyborczy może, na czas wyborów, utworzyć swoją inspekcję i określić jej zadania.
 4. Wojewódzki komisarz wyborczy wydaje postanowienia w zakresie swoich ustawowych uprawnień.

Art. 26.

Do zadań terytorialnych komisji wyborczych należy:

- 1) powoływanie obwodowych komisji wyborczych,
- 2) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego przez obwodowe komisje wyborcze i udzielanie im, w miarę potrzeby, wyjaśnień,
- 3) rozpatrywanie skarg na działalność obwodowych komisji wyborczych,
- 4) rejestrowanie kandydatów lub list kandydatów na radnych,
- 5) zarządzenie druku kart do głosowania oraz obwieszczeń, o których mowa w art. 44 ust. 2, w art. 52 ust. 3 i art. 57 ust. 2, oraz dostarczenie ich obwodowym komisjom wyborczym,
- 6) ustalenie wyników wyborów do rady oraz zarządzenie ich ogłoszenia w trybie określonym niniejszą ustawą,
- 7) przesłanie protokołów ustalenia wyników wyborów wraz z załącznikami wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu,
- 8) wykonywanie innych czynności wynikających z przepisów niniejszej ustawy oraz zleconych przez organ wyborczy wyższego stopnia.

Art. 27.

Do zadań obwodowych komisji wyborczych należy:

- 1) przeprowadzenie głosowania w obwodzie,

- 2) czuwanie nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego w miejscu i czasie głosowania,
- 3) ustalenie wyników głosowania w obwodzie i podanie ich do publicznej wiadomości oraz przekazanie protokołów głosowania właściwej terytorialnej komisji wyborczej,
- 4) wykonywanie innych czynności wyborczych zleconych przez organ wyborczy wyższego stopnia.

Art. 28.

1. Wojewódzki komisarz wyborczy jest pełnomocnikiem Państwowej Komisji Wyborczej wyznaczonym do pełnienia tej funkcji na obszarze województwa.
2. Wojewódzkich komisarzy wyborczych powołuje Państwowa Komisja Wyborcza na 5 lat spośród sędziów sądów wojewódzkich wskazanych przez prezesów sądów wojewódzkich. Ta sama osoba nie może być powołana na komisarza więcej niż dwa razy.
3. Wojewódzki komisarz wyborczy przestaje pełnić swoją funkcję wskutek śmierci, ustania stosunku służbowego sędziego lub odwołania. Państwowa Komisja Wyborcza odwołuje wojewódzkiego komisarza wyborczego przed upływem okresu, na jaki został powołany, z powodu zrzeczenia się funkcji lub na wniosek prezesa sądu wojewódzkiego.
4. W wypadku, o którym mowa w ust. 3, powołanie wojewódzkiego komisarza wyborczego następuje w trybie przewidzianym w ust. 2.
5. W razie czasowej niemożności pełnienia funkcji przez wojewódzkiego komisarza wyborczego Państwowa Komisja Wyborcza może powierzyć jej pełnienie na ten okres innej osobie.

Art. 29.

1. W skład terytorialnej komisji wyborczej wchodzi od 6 do 16 osób.
2. W skład obwodowej komisji wyborczej wchodzi od 5 do 9 osób.
3. W skład komisji wyborczych, o których mowa w ust. 1 i 2, mogą wchodzić tylko wyborcy zamieszkali na obszarze działania danej rady.
4. Pierwsze posiedzenia komisji, o których mowa w ust. 1 i 2, organizuje wójt, burmistrz lub prezydent miasta. Komisje na swoich pierwszych posiedzeniach wybierają spośród siebie przewodniczącego.
5. Składy komisji, o których mowa w ust. 1 i 2, podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty.
6. Zmiany i uzupełnienia w składach komisji następują w trybie przepisów o ich powołaniu, w szczególnie uzasadnionych sytuacjach, a zwłaszcza w razie śmierci osoby wchodzącej w skład komisji lub zrzeczenia się przez nią członkostwa.

Art. 30.

1. Terytorialne komisje wyborcze powołuje, najpóźniej w 45 dniu przed dniem wyborów, wojewódzki komisarz wyborczy spośród wyborców zgłoszonych przez pełnomocników komitetów wyborczych.

2. Obwodowe komisje wyborcze powołuje, najpóźniej w 25 dniu przed dniem wyborów, terytorialna komisja wyborcza spośród wyborców zgłoszonych przez pełnomocników komitetów wyborczych, z tym że zastępca przewodniczącego komisji powoływany jest spośród osób wskazanych przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta.
3. Sposób zgłaszania kandydatów oraz tryb ich powoływania w skład terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych określa Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 31.

1. Osoba wchodząca w skład komisji wyborczej przestaje być członkiem komisji od chwili zarejestrowania zgłoszenia jej kandydatury na radnego.
2. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych nie mogą pełnić funkcji pełnomocnika lub męża zaufania.
3. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych nie mogą prowadzić agitacji na rzecz określonych kandydatów lub list kandydatów.

Art. 32.

1. Osobom wchodzącym w skład komisji wyborczych przysługują:
 - 1) diety i zwrot kosztów podróży,
 - 2) zryczałtowane diety za czas związany z przeprowadzeniem głosowania oraz ustaleniem wyników głosowania i wyników wyborów- na zasadach i w wysokości określonych przez Państwową Komisję Wyborczą.
2. W związku z wykonywaniem czynności, o których mowa w ust. 1 pkt 2, członkom terytorialnych i obwodowych komisji przysługuje, na okres do 3 dni, bezpłatne zwolnienie od pracy, z zachowaniem prawa do wszystkich świadczeń należnych jak za czas przepracowany.
3. Państwowa Komisja Wyborcza określa zasady i wysokość wynagrodzenia wojewódzkiego komisarza wyborczego.

Art. 33.

1. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych oraz ponoszą odpowiedzialność jak funkcjonariusze publiczni.
2. Osobom wchodzącym w skład komisji wyborczych, które uległy wypadkowi w czasie wykonywania zadań w ramach pracy w komisji wyborczej, przysługuje odszkodowanie w wysokości i na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Odszkodowanie wypłaca Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Postępowanie powypadkowe przeprowadza wojewódzki komisarz wyborczy.

Art. 34.

1. Obsługę Państwowej Komisji Wyborczej i wojewódzkiego komisarza wyborczego zapewnia Krajowe Biuro Wyborcze, utworzone na podstawie odrębnych przepisów.

2. Obsługę administracyjną oraz warunki techniczno-materialne pracy terytorialnej komisji wyborczej i obwodowych komisji wyborczych zapewnia wójt, burmistrz lub prezydent miasta, jako zadanie zlecone gminie, z zastrzeżeniem ust. 3 i 4.
3. Właściciele lub zarządcy są obowiązani udostępnić pomieszczenia wskazane przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta z przeznaczeniem na siedziby terytorialnej oraz obwodowych komisji wyborczych (lokale wyborcze). Pomieszczenia na siedziby wojewódzkich komisarzy wyborczych udostępniają wojewodowie.
4. Pomieszczenia, o których mowa w ust. 3, są udostępniane bezpłatnie, jeżeli stanowią mienie komunalne albo są własnością lub pozostają w zarządzie organów państwowych i podporządkowanych im państwowych jednostek organizacyjnych.

Art. 35.

1. Państwowa Komisja Wyborcza ustala swój regulamin oraz określa tryb działania wojewódzkiego komisarza wyborczego.
2. Państwowa Komisja Wyborcza ustala regulaminy terytorialnych i obwodowych komisji wyborczych, określając w nich w szczególności ich tryb pracy.
3. Państwowa Komisja Wyborcza ustala wzory:
 - 1) pieczęci wojewódzkiego komisarza wyborczego oraz komisji wyborczych,
 - 2) urzędowych formularzy i druków wyborczych,
 - 3) wykazu podpisów wyborców popierających zgłoszenie kandydatów i list kandydatów na radnych,
 - 4) zaświadczeń dla mężów zaufania i pełnomocników,
 - 5) kart do głosowania,
 - 6) zaświadczeń o wyborze.
4. Państwowa Komisja Wyborcza określa zasady i sposób wykorzystywania elektronicznego systemu przesyłania oraz przetwarzania danych o wynikach głosowania i wynikach wyborów.
5. Minister Łączności na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej określa, w drodze zarządzenia, zasady i warunki wykorzystywania dla celów wyborczych urządzeń i systemów telekomunikacyjnych, a także sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego.

Art. 36.

Wojewódzki komisarz wyborczy rozwiązuje terytorialne i obwodowe komisje wyborcze po wykonaniu przez nie ustawowych zadań.

Rozdział 7

Zgłaszanie kandydatów

Art. 37.

1. Prawo zgłaszania kandydatów na radnych przysługuje wyborcom zamieszkałym w danym okręgu wyborczym. Czynności wyborcze w ich imieniu wykonują tworzone przez nich komitety wyborcze reprezentowane przez pełnomocników.

2. Komitet wyborczy mogą utworzyć wyborcy w liczbie nie mniejszej niż 5.
3. Wyborcy mogą powołać gminny komitet wyborczy dla zgłaszania kandydatów na radnych w więcej niż jednym okręgu wyborczym.
4. Prawo zgłaszania kandydatów na radnych przysługuje również partiom politycznym i stowarzyszeniom, działającym poprzez swoje statutowe organy, reprezentowane przez wyznaczonych pełnomocników.

Art. 38.

Partie polityczne i (lub) stowarzyszenia mogą utworzyć koalicję wyborczą w celu zgłaszania wspólnych kandydatów na radnych.

Art. 39.

Przez użyte w ustawie określenie "komitet wyborczy" rozumie się także organy statutowe, o których mowa w art. 37 ust. 4, oraz komitety wyborcze tworzone przez koalicję wyborczą.

Rozdział 8

Zgłaszanie kandydatów na radnych w gminach liczących do 20.000 mieszkańców

Art. 40.

1. Kandydatów na radnych zgłasza się najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, do właściwej terytorialnej komisji wyborczej.
2. Każde zgłoszenie może zawierać najwyżej tyle nazwisk kandydatów, ilu radnych jest wybieranych w danym okręgu wyborczym.
3. Zgłaszając kandydata na radnego, podaje się jego nazwisko, imiona, wiek, zawód i miejsce zamieszkania oraz numer PESEL, wskazując jednocześnie okręg wyborczy, do którego następuje zgłoszenie kandydata.
4. Do każdego zgłoszenia dołącza się pisemne oświadczenia kandydatów o wyrażeniu zgody na kandydowanie oraz o posiadaniu prawa wybierania do danej rady.
5. Pełnomocnik może wносить o oznaczenie kandydatury na radnego nazwą lub skrótem nazwy partii albo organizacji popierającej jego kandydaturę. Oznaczenie nie może zawierać więcej niż 40 znaków drukarskich.
6. Fakt poparcia kandydata na radnego potwierdza na piśmie właściwy organ partii albo organizacji, o których mowa w ust. 5. Potwierdzenie składa się łącznie ze zgłoszeniem.
7. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym i tylko z jednego zgłoszenia.
8. Po dokonaniu zgłoszenia uzupełnienie zgłoszenia o nazwiska kandydatów lub zmiana nazwisk kandydatów umieszczonych w zgłoszeniu są niedopuszczalne.

Art. 41.

1. Zgłoszenia kandydatów dokonuje pełnomocnik. Do zgłoszenia dołącza się wykaz podpisów co najmniej 25 wyborców zamieszkałych w danym okręgu wyborczym popierających zgłoszenie.

2. Wyborca popierający zgłoszenie obok podpisu podaje czytelnie swoje imię, nazwisko i adres zamieszkania oraz numer PESEL. Wycofanie udzielonego poparcia jest bezskuteczne.
3. Wykaz podpisów musi zawierać na każdej stronie imię i nazwisko popieranego kandydata (kandydatów).
4. Terytorialna komisja wyborcza może, w ciągu 3 dni, poddać weryfikacji podpisy wyborców w celu stwierdzenia ich prawdziwości i zgodności z zasadą określoną w ust. 1.

Art. 42.

1. Terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie rejestruje we wskazanym okręgu wyborczym kandydatury na radnych, zgłoszone zgodnie z przepisami niniejszej ustawy, sporządzając protokół rejestracji, i zawiadamia o tym pełnomocnika.
2. Jeżeli zgłoszenie wykazuje wady, które nie dadzą się usunąć w terminie ustalonym dla dokonywania zgłoszeń, terytorialna komisja wyborcza stwierdza nieważność zgłoszenia, zawiadamiając o tym niezwłocznie pełnomocnika.
3. Jeżeli zgłoszenie wykazuje inne wady niż określone w ust. 2, komisja wzywa niezwłocznie pełnomocnika do ich usunięcia w ciągu 3 dni. Jeżeli wskazane wady nie zostaną w terminie usunięte, komisja stwierdza nieważność zgłoszenia.
4. Uchwałę terytorialnej komisji wyborczej stwierdzającą nieważność zgłoszenia pełnomocnik może zaskarżyć w ciągu 2 dni do wojewódzkiego komisarza wyborczego. Na postanowienie wojewódzkiego komisarza wyborczego nie przysługuje środek zaskarżenia.

Art. 43.

1. Jeżeli w terminie ustalonym dla dokonywania zgłoszeń nie zarejestrowano żadnych kandydatów albo liczba kandydatów w danym okręgu wyborczym jest mniejsza lub równa liczbie radnych wybieranych w tym okręgu, terytorialna komisja wyborcza wzywa, poprzez rozplakatowanie obwieszczeń, do dodatkowego zgłoszenia kandydatów. W takim wypadku termin zgłaszania kandydatów ulega przedłużeniu o 5 dni, licząc od dnia rozplakatowania obwieszczeń. Do dodatkowego zgłoszenia kandydatów stosuje się odpowiednio przepisy art. 40 i 41.
2. Jeżeli w wyniku postępowania, o którym mowa w ust. 1, nie zostaną zarejestrowani inni kandydaci, głosowania w tym okręgu nie przeprowadza się, a terytorialna komisja wyborcza za wybranych uznaje zarejestrowanych kandydatów. W wypadku niezarejestrowania żadnych kandydatów wyborów w tym okręgu nie przeprowadza się. O przyczynach nieprzeprowadzania głosowania lub wyborów terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie powiadamia wyborców w drodze obwieszczenia.

Art. 44.

1. Po zarejestrowaniu kandydatur terytorialna komisja wyborcza ustala wykaz kandydatów w porządku alfabetycznym dla każdego okręgu wyborczego.

2. Po ustaleniu wykazu kandydatów terytorialna komisja wyborcza zarządza drukowanie obwieszczeń zawierających dane o kandydatach wraz z ewentualnymi oznaczeniami, o których mowa w art. 40 ust. 5.
3. Obwieszczenia, o których mowa w ust. 2, przekazuje się wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta, który zapewnia druk i rozplakatowanie na obszarze danego okręgu wyborczego najpóźniej w 15 dniu przed dniem wyborów. Jeden egzemplarz każdego obwieszczenia przesyła się niezwłocznie wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.

Art. 45.

1. Terytorialna komisja wyborcza skreśla z rejestru nazwisko kandydata na radnego, który zmarł, utracił prawo wybieralności lub złożył oświadczenie na piśmie o wycofaniu zgody na kandydowanie, i zawiadamia o tym niezwłocznie pełnomocnika.
2. Jeżeli skreślenie nazwiska kandydata powoduje, że w okręgu wyborczym liczba kandydatów jest mniejsza od liczby radnych wybieranych w tym okręgu, terytorialna komisja wyborcza informuje właściwego pełnomocnika o możliwości zgłoszenia nowego kandydata. Zgłoszenia dokonuje się najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów. W wypadku niezgłoszenia kandydatów w oznaczonym terminie stosuje się przepis art. 43 ust. 2.
3. O skreśleniu nazwiska kandydata oraz o zgłoszeniu nowego kandydata w okolicznościach określonych w ust. 1 i 2 terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie zawiadamia w formie obwieszczenia wyborców danego okręgu wyborczego oraz wojewódzkiego komisarza wyborczego.

Art. 46.

1. Pełnomocnik może wyznaczyć po jednym mężu zaufania do każdej obwodowej komisji wyborczej na obszarze okręgu wyborczego, w którym został zarejestrowany zgłoszony przez niego kandydat na radnego.
2. Pełnomocnik wydaje mężowi zaufania zaświadczenie uprawniające go do obecności w lokalu obwodowej komisji wyborczej (lokalu wyborczym) w czasie wykonywania przez nią czynności w dniu głosowania.

Rozdział 9

Zgłaszanie list kandydatów na radnych w gminach liczących powyżej 20.000 mieszkańców

Art. 47.

1. Listy kandydatów na radnych, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, zgłasza się do terytorialnej komisji wyborczej najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów, ze wskazaniem okręgu, w którym następuje zgłoszenie.
2. Liczba kandydatów zgłoszonych na liście nie może być:
 - 1) mniejsza niż 5,
 - 2) zwiększona o więcej niż o połowę liczby radnych wybieranych w danym okręgu wyborczym.

3. Na liście kandydatów należy podać nazwisko, imiona, wiek i miejsce zamieszkania oraz numer PESEL każdego kandydata. Nazwiska kandydatów umieszczane są na liście w kolejności ustalonej przez zgłaszający podmiot.
4. Do każdego zgłoszenia listy kandydatów na radnych dołącza się pisemne oświadczenie kandydatów o wyrażeniu zgody na kandydowanie oraz o posiadaniu prawa wybierania do danej rady.
5. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym i tylko z jednej listy kandydatów.
6. Przepis art. 40 ust. 8 stosuje się odpowiednio.

Art. 48.

1. Zgłoszenie listy kandydatów na radnych musi być podpisane przez co najmniej 150 wyborców zamieszkałych w danej gminie. Do zgłoszenia dołącza się wykaz podpisów wyborców popierających zgłoszenie.
2. Do zgłoszenia listy kandydatów na radnych stosuje się odpowiednio przepisy art. 45.

Art. 49.

1. Pełnomocnik może wносить o oznaczenie listy, a w ramach listy także poszczególnych kandydatur, nazwą lub skrótem nazwy partii albo organizacji popierającej daną listę lub kandydaturę. Oznaczenia nie mogą zawierać więcej niż 40 znaków drukarskich. Wniosek składa się na piśmie łącznie ze zgłoszeniem listy kandydatów.
2. Fakt poparcia listy lub kandydatów potwierdza na piśmie właściwy organ partii albo organizacji, o których mowa w ust. 1. Potwierdzenie składa się łącznie ze zgłoszeniem listy kandydatów na radnych.

Art. 50.

1. Terytorialna komisja niezwłocznie rejestruje we wskazanym okręgu wyborczym listę kandydatów na radnych zgłoszoną zgodnie z przepisami niniejszej ustawy, sporządza protokół rejestracji i zawiadamia o tym pełnomocnika.
2. Jeżeli zgłoszenie wykazuje wady dotyczące całej listy, które nie dadzą się usunąć w terminie ustalonym dla dokonywania zgłoszeń, komisja stwierdza nieważność zgłoszenia, zawiadamiając o tym niezwłocznie pełnomocnika.
3. Jeżeli zgłoszenie wykazuje inne wady niż określone w ust. 2, komisja wzywa niezwłocznie pełnomocnika do ich usunięcia w ciągu 3 dni. Jeżeli wskazane wady nie zostaną w terminie usunięte, komisja stwierdza nieważność zgłoszenia listy w całości lub co do poszczególnych kandydatów. W razie stwierdzenia nieważności zgłoszenia tylko co do niektórych kandydatów listę rejestruje się, z zastrzeżeniem art. 47 ust. 2, w zakresie nie dotkniętym nieważnością.
4. Uchwałę terytorialnej komisji wyborczej w sprawach, o których mowa w ust. 3, pełnomocnik może zaskarżyć w ciągu 2 dni do wojewódzkiego komisarza wyborczego. Na postanowienie wojewódzkiego komisarza wyborczego nie przysługuje środek zaskarżenia.

Art. 51.

1. Jeżeli w terminie ustalonym dla zgłoszeń list kandydatów nie zostaną zgłoszone w danym okręgu wyborczym co najmniej dwie listy kandydatów lub jeżeli liczba kandydatów zgłoszonych na listach będzie mniejsza od liczby radnych wybieranych w tym okręgu, terytorialna komisja wyborcza wzywa, przez rozplakatowanie obwieszczeń do dodatkowego zgłoszenia list kandydatów. W takim wypadku termin zgłaszania list kandydatów ulega przedłużeniu o 5 dni, licząc od dnia rozplakatowania obwieszczenia. Przepisy art. 47 ust. 2-6 i art. 48-50 stosuje się odpowiednio.
2. Jeżeli w wyniku postępowania, o którym mowa w ust. 1, nie zostanie zarejestrowana w danym okręgu wyborczym żadna lista kandydatów, wyborów w tym okręgu nie przeprowadza się. O przyczynach nieprzeprowadzania wyborów właściwa terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie zawiadamia w formie obwieszczenia wyborców oraz wojewódzkiego komisarza wyborczego.

Art. 52.

1. Po zarejestrowaniu list kandydatów na radnych terytorialna komisja wyborcza niezwłocznie przyznaje, w drodze losowania, numery zarejestrowanym listom kandydatów. O terminie losowania zawiadamia się pełnomocników.
2. W losowaniu pierwszych numerów biorą udział listy tych zgłaszających, którzy zarejestrowali listy we wszystkich okręgach wyborczych utworzonych na obszarze gminy. W drugiej kolejności losuje się numery list tych zgłaszających, którzy zarejestrowali listy w więcej niż jednym okręgu wyborczym. W dalszej kolejności losowane są numery pozostałych list. O wylosowanych numerach zawiadamia się niezwłocznie pełnomocników.
3. Terytorialna komisja wyborcza zarządza drukowanie obwieszczeń zawierających informacje o zarejestrowanych listach i ich numerach oraz dane o kandydatach. W razie oznaczenia list kandydatów lub poszczególnych kandydatur w sposób, o którym mowa w art. 49, obwieszczenia powinny zawierać również informacje o tych oznaczeniach.
4. Obwieszczenia, o których mowa w ust. 3, przekazuje się wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta, który zapewnia ich druk i rozplakatowanie na obszarze danego okręgu wyborczego najpóźniej w 15 dniu przed dniem wyborów. Po jednym egzemplarzu obwieszczenia przesyła się niezwłocznie wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.

Art. 53.

1. Terytorialna komisja wyborcza skreśla z zarejestrowanej listy nazwisko kandydata, który zmarł, utracił prawo wybieralności lub złożył oświadczenie na piśmie o wycofaniu zgody na kandydowanie, i zawiadamia o tym niezwłocznie pełnomocnika.
2. Jeżeli skreślenie nazwiska kandydata na radnego z zarejestrowanej listy nastąpiło wskutek śmierci kandydata i powoduje, że na liście tej pozostaje mniej niż 3 kandydatów, komisja zawiadamia pełnomocnika o możliwości zgłoszenia nowego kandydata. Uzupełnienia listy dokonuje się najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów. Przepisu art. 48 ust. 1 nie stosuje się.
3. Jeżeli skreślenie nazwiska kandydata z listy nastąpiło z innej przyczyny niż śmierć kandydata lub lista nie została uzupełniona w terminie, o którym mowa w ust. 2, a na

liście pozostaje mniej niż 5 kandydatów, komisja unieważnia rejestrację tej listy. Na uchwały terytorialnej komisji wyborczej wydanej w tej sprawie nie przysługuje środek zaskarżenia.

4. O skreśleniu kandydata i uchwałach, o których mowa w ust. 2 i 3, terytorialna komisja wyborcza zawiadamia niezwłocznie pełnomocnika i wojewódzkiego komisarza wyborczego oraz wyborców.

Art. 54.

1. Pełnomocnik może wyznaczyć mężów zaufania do każdej obwodowej komisji wyborczej na obszarze okręgu wyborczego, w którym została zarejestrowana zgłoszona przez niego lista kandydatów.
2. Pełnomocnik wydaje mężowi zaufania zaświadczenie uprawniające go do obecności w obwodowej komisji wyborczej (lokalu wyborczym) w czasie wykonywania przez nią czynności w dniu głosowania.

Rozdział 10

Kampania wyborcza

Art. 55.

1. Kampania wyborcza rozpoczyna się z dniem ogłoszenia zarządzenia o wyborach przez Prezesa Rady Ministrów i ulega zakończeniu na 24 godziny przed dniem głosowania.
2. Zgromadzenia zwoływane w ramach kampanii wyborczej nie podlegają przepisom ustawy z dnia 5 lipca 1990 r. - Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. Nr 51, poz. 297).
3. Na dzień przed głosowaniem i w dniu głosowania zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek oraz prowadzenie w inny sposób agitacji na rzecz kandydatów lub list kandydatów jest zakazane.
4. Wszelkie formy agitacji w budynku i lokalu wyborczym są zabronione.

Art. 56.

Od 7 dnia przed dniem wyborów aż do zakończenia wyborów zabrania się podawania do wiadomości publicznej wyników przedwyborczych badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań wyborczych i wyników wyborów oraz wyników sondaży wyborczych przeprowadzanych w dniu głosowania.

Art. 57.

1. Wszelkie plakaty, napisy lub ulotki wyborcze zawierające wyraźne oznaczenie, od kogo pochodzą, lub stwierdzenie, przez kogo są rozplakatowane, podlegają ochronie prawnej.
2. Do umieszczenia plakatów wyborczych nie mają zastosowania przepisy art. 63a Kodeksu wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114, z 1981 r. Nr 24, poz. 124, z 1982 r. Nr 16, poz. 125, z 1983 r. Nr 6, poz. 35, Nr 44, poz. 203, z 1984 r. Nr 54, poz. 275, z 1985 r. Nr 14, poz. 60, Nr 23, poz. 100, z 1986 r. Nr 39, poz. 193, z 1988 r. Nr 20, poz. 135, Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 51, poz. 297, Nr 72, poz. 422, Nr 86, poz. 504, z 1991

r. Nr 75, poz. 332, Nr 91, poz. 408, z 1992 r. Nr 24, poz. 101, z 1994 r. Nr 123, poz. 600, z 1995 r. Nr 6, poz. 29 i Nr 60, poz. 310).

Art. 58.

1. Na ścianach budynków i ogrodzeniach można umieszczać plakaty i hasła wyborcze wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela lub zarządcy nieruchomości.
2. Zabrania się umieszczania plakatów i haseł wyborczych na zewnątrz i wewnątrz budynków będących siedzibami organów administracji rządowej i samorządowej oraz sądów, a także na terenie jednostek wojskowych, oddziałów obrony cywilnej i skoszarowanych jednostek policyjnych.
3. Rada gminy może zakazać umieszczania plakatów lub haseł na niektórych budynkach publicznych, a także określonych częściach terenów publicznych, z przyczyn związanych z ochroną zabytków lub środowiska.
4. Przy ustawianiu własnych urządzeń ogłoszeniowych dla celów prowadzenia kampanii wyborczej należy przestrzegać obowiązujących przepisów porządkowych. Przepis art. 57 stosuje się odpowiednio.
5. Plakaty mogą być umieszczane wyłącznie w taki sposób, aby można je było usunąć bez powodowania szkód.
6. Policja (straż gminna) jest obowiązana usuwać plakaty i hasła, które ze względu na sposób umieszczenia mogą zagrażać życiu lub zdrowiu fizycznemu ludzi albo bezpieczeństwu mienia lub bezpieczeństwu w ruchu drogowym.
7. Plakaty, hasła wyborcze oraz urządzenia ogłoszeniowe ustawione dla celów prowadzenia kampanii wyborczej pełnomocnicy obowiązani są usunąć w terminie 30 dni od dnia wyborów.
8. Wójt, burmistrz lub prezydent miasta postanawia o usunięciu plakatów wyborczych, haseł i urządzeń ogłoszeniowych nie usuniętych przez obowiązanych, o których mowa w ust. 7. Koszty ich usunięcia ponoszą pełnomocnicy.

Art. 59.

1. Jeżeli plakaty, napisy, ulotki, wypowiedzi albo inne formy propagandy i agitacji zawierają dane i informacje nieprawdziwe, kandydat lub pełnomocnik ma prawo wnieść do sądu rejonowego wniosek o:
 - 1) orzeczenie konfiskaty takich materiałów,
 - 2) wydanie zakazu publikowania takich danych i informacji,
 - 3) nakazanie sprostowania informacji,
 - 4) nakazanie przeproszenia pomówionego,
 - 5) nakazanie uczestnikowi postępowania wpłacenia kwoty do 5 000 złotych na rzecz instytucji charytatywnej,
 - 6) zasądzenie od uczestnika postępowania na rzecz wnioskodawcy kwoty do 5 000 złotych tytułem odszkodowania.
2. Sąd rejonowy, w składzie jednego sędziego, rozpoznaje wniosek, o którym mowa w ust. 1, w ciągu 24 godzin w postępowaniu nieprocesowym. Sąd może rozpoznać sprawę w

wypadku usprawiedliwionej nieobecności wnioskodawcy lub uczestnika postępowania, pod warunkiem, że o terminie rozprawy zostali oni prawidłowo powiadomieni. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie sąd niezwłocznie doręcza osobie zainteresowanej, o której mowa w ust. 1, właściwemu wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu i zobowiązanemu do wykonania postanowienia sądu.

3. Na postanowienie sądu rejonowego, w terminie 24 godzin, służy zażalenie do sądu wojewódzkiego, który jest obowiązany do jego rozpatrzenia w ciągu 24 godzin. Sąd wojewódzki, w składzie trzech sędziów, rozpoznaje zażalenie w postępowaniu nieprocesowym, w trybie i terminie, o których mowa w ust. 2. Na postanowienie sądu wojewódzkiego nie przysługuje środek zaskarżenia i podlega ono natychmiastowemu wykonaniu.
4. Dane lub informacje nieprawdziwe, odnoszące się do wyborów i związane z kampanią wyborczą, opublikowane w prasie, podlegają sprostowaniu w ciągu 48 godzin.
5. W odniesieniu do sprostowań danych lub informacji opublikowanych w innej prasie niż dziennik sąd wskazuje dziennik, w którym sprostowanie ma być zamieszczone na koszt obowiązanych w ciągu 48 godzin.
6. W razie odmowy lub niezamieszczenia sprostowania przez obowiązanych lub wskazanego w postanowieniu sądu sąd na wniosek zainteresowanego zarządza opublikowanie sprostowania w trybie egzekucyjnym na koszt obowiązanych.
7. W sprawach, o których mowa w ust. 1-6, przepisów art. 56 nie stosuje się.

Art. 60.

Wykonanie uprawnień wynikających z niniejszej ustawy nie ogranicza możliwości dochodzenia przez osoby pokrzywdzone lub poszkodowane uprawnień w oparciu o przepisy innych ustaw - a w szczególności Kodeksu karnego, Kodeksu cywilnego i Prawa prasowego - w stosunku do osób, których działanie lub zaniechanie działania w toku kampanii wyborczej naruszyło cudze dobra osobiste lub majątkowe.

Art. 61.

Zabrania się prowadzenia kampanii wyborczej w jakiejkolwiek formie w budynkach będących siedzibami organów administracji rządowej i samorządowej, sądów i prokuratury oraz na terenach jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej, a także na terenie oddziałów obrony cywilnej i skoszarowanych jednostek policyjnych.

Art. 62.

Zabrania się prowadzenia kampanii wyborczej na terenie zakładów pracy oraz instytucji publicznych w sposób i w formach zakłócających ich normalne funkcjonowanie.

Art. 63.

1. W okresie kampanii wyborczej pełnomocnicy zgłaszający kandydatów i (lub) listy kandydatów na radnych mają prawo do nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych w regionalnych programach radia publicznego i telewizji publicznej.

2. Łączny czas przewidziany na rozpowszechnianie audycji wyborczych, o których mowa w ust. 1, wynosi dla kandydatów na radnych - 15 godzin w każdym z regionalnych programów radiowych i 10 godzin w każdym z regionalnych programów telewizyjnych; czas ten jest dzielony proporcjonalnie do łącznej liczby zarejestrowanych kandydatów w gminach na obszarze województw objętych zasięgiem danego regionalnego programu, a następnie dzielony między uprawnionych pełnomocników proporcjonalnie do liczby zarejestrowanych kandydatów przez nich zgłoszonych.
3. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady oraz tryb nieodpłatnego rozpowszechniania audycji wyborczych. Rozporządzenie podaje się do publicznej wiadomości w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym oraz ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, najpóźniej w 45 dniu przed dniem wyborów.

Rozdział 11

Karty do głosowania

Art. 64.

Na karcie do głosowania przy wyborze radnych w okręgu wyborczym utworzonym w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców umieszcza się w porządku alfabetycznym nazwiska i imiona kandydatów na radnych, zarejestrowanych w danym okręgu wyborczym, wraz z ewentualnymi oznaczeniami kandydatów w sposób określony w art. 40 ust. 5.

Art. 65.

Na karcie do głosowania przy wyborze radnych w okręgu wyborczym utworzonym w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców umieszcza się wszystkie listy kandydatów na radnych, zarejestrowane w danym okręgu wyborczym, w kolejności wylosowanych dla nich numerów. Pod oznaczeniem każdej listy podaje się nazwiska i imiona kandydatów w kolejności ich zamieszczenia na liście wraz z ewentualnymi oznaczeniami poszczególnych kandydatów w sposób określony w art. 49.

Art. 66.

Terytorialna komisja wyborcza zarządza drukowanie kart do głosowania odrębnie dla każdego okręgu wyborczego i zapewnia ich przekazanie obwodowym komisjom wyborczym w trybie określonym przez wojewódzkiego komisarza wyborczego. Druk kart do głosowania zapewnia wójt, burmistrz lub prezydent miasta.

Art. 67.

1. Na karcie do głosowania zamieszcza się zwięzłą informację o sposobie głosowania.
2. Karta do głosowania może być zadrukowana tylko po jednej stronie. Wielkość i rodzaj czcionek powinny być jednakowe w odniesieniu do wszystkich nazwisk i imion kandydatów oraz oznaczeń, o których mowa w art. 40 i 49.

3. Kartę do głosowania drukuje się wraz z odciskiem pieczęci terytorialnej komisji wyborczej.

Art. 68.

1. Jeżeli po wydrukowaniu kart do głosowania terytorialna komisja wyborcza skreśli z wykazu kandydatów nazwisko kandydata z przyczyn, o których mowa w art. 45 ust. 1 lub w art. 53 ust. 1, nazwisko kandydata pozostawia się na wydrukowanych kartach do głosowania. Informację o skreśleniu oraz o warunkach decydujących o ważności głosu oddanego na takiej karcie, terytorialna komisja wyborcza podaje do publicznej wiadomości w formie obwieszczenia i zapewnia jego rozplakatowanie w lokalach obwodowych komisji wyborczych w dniu wyborów.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli terytorialna komisja wyborcza unieważni rejestrację listy kandydatów z przyczyn, o których mowa w art. 53 ust. 1 i 3.

Rozdział 12

Głosowanie

Art. 69.

1. Głosowanie odbywa się w lokalu wyborczym, między godziną 6 a 22 bez przerwy.
2. Przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza sprawdza, czy urna jest pusta, czy na miejscu znajduje się spis wyborców oraz potrzebna liczba kart do głosowania, po czym zamyka i pieczętuje urnę wyborczą pieczęcią obwodowej komisji wyborczej.
3. Od chwili zapieczętowania aż do zakończenia głosowania urny otwierać nie wolno.

Art. 70.

1. Od chwili rozpoczęcia głosowania do chwili jego zakończenia w lokalu wyborczym muszą być obecni przewodniczący obwodowej komisji wyborczej lub jego zastępca oraz co najmniej dwóch członków komisji.
2. Od chwili rozpoczęcia pracy przez obwodową komisję wyborczą do chwili ustalenia wyników głosowania w lokalu wyborczym mogą być obecni mężowie zaufania.

Art. 71.

1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej czuwa nad utrzymaniem porządku w czasie głosowania oraz nad zapewnieniem tajności głosowania i może w tym celu wydawać odpowiednie zarządzenia porządkowe.
2. W razie konieczności, przewodniczący obwodowej komisji wyborczej po porozumieniu z terytorialną komisją wyborczą, może zażądać od odpowiednich organów udzielenia pomocy.

Art. 72.

1. Przed przystąpieniem do głosowania wyborca okazuje obwodowej komisji wyborczej dowód osobisty lub inny dokument umożliwiający stwierdzenie jego tożsamości.

2. Obwodowa komisja wyborcza sprawdza czy nazwisko danej osoby jest umieszczone w spisie wyborców.
3. Wyborca umieszczony w spisie lecz nie posiadający dokumentu stwierdzającego jego tożsamość, może powołać się na świadectwo dwóch wiarygodnych osób znanych członkom komisji.
4. Wyborca nie umieszczony w spisie wyborców zostaje dopisany w nim w dniu wyborów i dopuszczony do głosowania, jeżeli z zapisu w jego dowodzie osobistym wynika, że jest zameldowany na pobyt stały w danym obwodzie głosowania a urząd gminy potwierdzi, że nie jest on pozbawiony prawa wybierania.
5. Wyborca otrzymuje od obwodowej komisji wyborczej karty do głosowania i potwierdza ich otrzymanie własnym podpisem we właściwej rubryce spisu wyborców.
6. Obwodowa komisja wyborcza wydaje karty do głosowania opatrzone dodatkowo jej własną pieczęcią.

Art. 73.

1. Po otrzymaniu kart do głosowania wyborca udaje się do zapewniającego tajność głosowania miejsca znajdującego się w lokalu wyborczym.
2. Na karcie do głosowania w wyborach radnych w gminie liczącej do 20 000 mieszkańców wyborca głosuje na określonych kandydatów stawiając znak w kratce z lewej strony obok nazwisk najwyżej tylu kandydatów, ilu radnych jest wybieranych w danym okręgu wyborczym.
3. Na karcie do głosowania w wyborach radnych w gminie liczącej powyżej 20 000 mieszkańców wyborca głosuje na określoną listę kandydatów, stawiając znak w kratce z lewej strony obok nazwiska jednego z kandydatów z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo przy obsadzaniu mandatu.
4. Znakiem, o którym mowa w ust. 2-3, są dwie przecinające się linie, których punkt przecięcia znajduje się w obrębie kratki.
5. Wyborca wrzuca do urny kartę do głosowania w taki sposób, aby strona zadrukowana nie była widoczna.

Art. 74.

Wyborcy niepełnosprawnemu, na jego prośbę, może pomagać przy głosowaniu inna osoba, z wyjątkiem męża zaufania.

Art. 75.

1. Głosowania przerywać nie wolno. Gdyby wskutek nadzwyczajnych wydarzeń czynności wyborcze były na czas przejściowy uniemożliwione, obwodowa komisja wyborcza może przedłużyć czas głosowania lub je odroczyć do dnia następnego. Uchwałę w tej sprawie przekazuje się niezwłocznie terytorialnej komisji wyborczej i wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu oraz wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta i podaje się do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości.

2. W razie przerwania głosowania obwodowa komisja wyborcza pieczętuje wlot urny, zabezpiecza w miarę możliwości karty do głosowania i oddaje je do przechowania przewodniczącemu. Po wznowieniu głosowania komisja stwierdza protokolarnie, czy pieczęcie na wlocie urny oraz na pakiecie zawierającym karty do głosowania nie zostały naruszone.

Art. 76.

1. O godzinie 22 przewodniczący zarządza zamknięcie lokalu wyborczego. Od tej chwili mogą głosować tylko wyborcy, którzy przybyli do lokalu przed godziną 22.
2. Obwodowa komisja wyborcza może zarządzić wcześniejsze zakończenie głosowania, jeżeli wszyscy wyborcy umieszczeni w spisie wyborców wzięli udział w głosowaniu.

Rozdział 13

Ustalanie wyników głosowania w obwodach

Art. 77.

1. Obwodowa komisja wyborcza zabezpiecza wlot urny do głosowania, a następnie ustala liczbę nie wykorzystanych kart do głosowania oraz umieszcza je w zapieczętowanych pakietach.
2. Obwodowa komisja wyborcza ustala, na podstawie spisu wyborców, liczbę osób uprawnionych do głosowania oraz liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania w wyborach na radnych.
3. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej, w obecności jej członków, otwiera urnę wyborczą, po czym komisja ustala na podstawie znajdujących się w niej kart, liczbę kart oddanych w wyborach na radnych.

Kart do głosowania przedartych całkowicie na dwie lub więcej części oraz kart innych niż urzędowo ustalone nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach, o których mowa w ust. 3.
5. Jeżeli liczba kart do głosowania oddanych w wyborach na radnych przewyższa liczbę wydanych kart lub jest od niej mniejsza, komisja podaje w protokole przypuszczalną przyczynę tej niezgodności.
6. Po ustaleniu liczby oddanych kart do głosowania w wyborach na radnych, obwodowa komisja wyborcza przystępuje do obliczania głosów oddanych na poszczególnych kandydatów w wyborach na radnych.

Art. 78.

Niezwłocznie po zakończeniu głosowania obwodowa komisja wyborcza ustala wyniki głosowania w obwodzie. Przy ustalaniu wyników głosowania mogą być obecni mężowie zaufania.

Rozdział 14
Ustalanie wyników głosowania na radnych w gminie liczącej
do 20.000 mieszkańców

Art. 79.

1. Na podstawie liczby kart do głosowania w wyborach radnych, które zostały wyjęte z urny, komisja ustala liczbę kart ważnych i kart nieważnych.
2. Nieważne są karty do głosowania nie opatrzone pieczęcią obwodowej komisji wyborczej.
3. Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk albo poczynienie innych dopisków nie wpływa na ważność głosu.
4. Na podstawie liczby kart ważnych komisja ustala liczbę głosów oddanych na poszczególnych kandydatów.

Art. 80.

1. Głos uważa się za nieważny, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak, o którym mowa w art. 73 ust. 5, w kratce z lewej strony obok nazwisk większej liczby kandydatów niż liczba radnych wybieranych w danym okręgu wyborczym albo nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata.
2. Za nieważny uważa się głos, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak, o którym mowa w art. 73 ust. 5, wyłącznie przy nazwisku kandydata w sytuacji określonej w art. 68.

Art. 81.

1. Obwodowa komisja wyborcza sporządza w dwóch egzemplarzach protokołów głosowania w obwodzie.
2. W protokole podaje się liczbę:
 - 1) osób uprawnionych do głosowania,
 - 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania,
 - 3) kart nieważnych,
 - 4) kart ważnych,
 - 5) głosów nieważnych,
 - 6) głosów ważnych,
 - 7) głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów.
3. W protokole podaje się także czas rozpoczęcia i zakończenia głosowania oraz omawia zarządzenia i wydane decyzje, jak również inne istotne okoliczności związane z przebiegiem głosowania.
4. Członkom komisji i mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu głosowania uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów. Obwodowa komisja wyborcza

dołącza do protokołu wyjaśnienia dotyczące wniesionych zarzutów. Wniesienie uwag przez członka komisji nie zwalnia go od obowiązku podpisania protokołu.

5. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią obwodowej komisji wyborczej.

6. Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu obwodowa komisja wyborcza podaje wyniki głosowania do publicznej wiadomości, z uwzględnieniem danych, o których mowa w ust. 2. Przepis ust. 5 stosuje się odpowiednio.

Art. 82.

1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej przekazuje niezwłocznie w zapieczętowanej kopercie jeden egzemplarz protokołu głosowania terytorialnej komisji wyborczej.
2. Tryb przekazywania i przyjmowania protokołów, o których mowa w ust. 1, ustala Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 83.

Po dokonaniu czynności wymienionych w art. 82 ust. 1 przewodniczący obwodowej komisji wyborczej przekazuje niezwłocznie wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta w depozyt karty do głosowania, spis wyborców i drugi egzemplarz protokołu głosowania oraz inne dokumenty wyborcze.

Rozdział 18

Ustalanie wyników głosowania na radnych w gminie liczącej powyżej 20.000 mieszkańców

Art. 84.

Do ustalania wyników głosowania w obwodzie przepis art. 79 stosuje się odpowiednio.

Art. 85.

1. Głos uważa się za nieważny, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak, o którym mowa w art. 73 ust. 5, w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list lub nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list, z zastrzeżeniem art. 86.
2. Jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak, o którym mowa w art. 73 ust. 5, w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z tej samej listy, głos taki uważa się za ważny i oddany na wskazaną listę z przyznaniem pierwszeństwa przy obsadzeniu mandatu temu kandydatowi, którego nazwisko na tej liście umieszczone jest w pierwszej kolejności.

Art. 86.

Jeżeli wyborca postawił znak, o którym mowa w art. 73 ust. 5, wyłącznie przy nazwisku kandydata z jednej tylko listy, w sytuacji określonej w art. 68, głos uważa się za ważny i oddany na daną listę.

Art. 87.

Po ustaleniu liczby głosów ważnych obwodowa komisja wyborcza przystępuje do obliczania głosów oddanych na poszczególne listy i kandydatów z tych list.

Art. 88.

1. Obwodowa komisja wyborcza sporządza w dwóch egzemplarzach protokołów głosowania.
2. W protokole podaje się liczbę:
 - 1) osób uprawnionych do głosowania,
 - 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania,
 - 3) kart nieważnych,
 - 4) kart ważnych,
 - 5) głosów nieważnych,
 - 6) głosów ważnych,
 - 7) głosów ważnych oddanych wyłącznie na listę (art. 86),
 - 8) głosów ważnych oddanych na każdą z list (łączna liczba głosów oddanych na kandydatów danej listy z uwzględnieniem głosów, o których mowa w pkt 7),
 - 9) głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów z każdej listy.
3. Przepisy art. 81 ust. 3-6 oraz art. 82 i 83 stosuje się odpowiednio.

Rozdział 16**Ustalanie wyników wyborów na radnych w gminach liczących
do 20.000 mieszkańców****Art. 89.**

1. Na podstawie protokołów otrzymanych od obwodowych komisji wyborczych terytorialna komisja wyborcza ustala wyniki wyborów odrębnie dla każdego okręgu wyborczego.
2. Przy ustalaniu wyników wyborów mogą być obecni pełnomocnicy.

Art. 90.

1. Za wybranych w danym okręgu uważa się tych kandydatów, którzy otrzymali kolejno największą liczbę ważnych głosów.
2. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów uprawniającą do przyznania im mandatów, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego terytorialnej komisji wyborczej w obecności członków komisji i pełnomocników. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.

3. Jeżeli liczba kandydatów, na których oddano ważne głosy, była mniejsza od liczby radnych wybieranych w okręgu wyborczym, mandat lub mandaty pozostają nie obsadzone.

Art. 91.

1. Po ustaleniu wyników wyborów terytorialna komisja wyborcza sporządza w dwóch egzemplarzach protokół wyników wyborów, zawierający odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, liczbę:
 - 1) osób uprawnionych do głosowania,
 - 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania,
 - 3) kart nieważnych,
 - 4) kart ważnych,
 - 5) głosów nieważnych,
 - 6) głosów ważnych,
 - 7) głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów oraz nazwiska i imiona wybranych radnych.
2. W protokole podaje się również liczbę radnych wybieranych w okręgu oraz liczbę nie obsadzonych mandatów w okręgu (art. 43 ust. 2 i art. 90 ust. 3).
3. Przepisy art. 81 ust. 3-5 stosuje się odpowiednio.

Art. 92.

1. Protokół, o którym mowa w art. 91, wraz z protokołami obwodowych komisji wyborczych, przewodniczący terytorialnej komisji wyborczej przekazuje niezwłocznie wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.
2. Państwowa Komisja Wyborcza ustala tryb przekazywania i przyjmowania protokołów, o których mowa w ust. 1, oraz może określić zasady i tryb wcześniejszego przekazywania danych z protokołu za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego lub elektronicznego systemu przesyłania danych.

Art. 93.

Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu wyniku wyborów terytorialna komisja wyborcza podaje do publicznej wiadomości, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, informację o liczbie:

- 1) osób uprawnionych do głosowania,
- 2) kart ważnych,
- 3) głosów nieważnych,
- 4) głosów ważnych,
- 5) głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów oraz nazwiska i imiona wybranych radnych, a także liczbę nie obsadzonych mandatów w okręgu.

Art. 94.

Na podstawie protokołu wyników wyborów, terytorialna komisja wyborcza wydaje radnym zaświadczenia o wyborze.

Art. 95.

Drugi egzemplarz protokołu wyników wyborów oraz inne dokumenty wyborcze terytorialna komisja wyborcza przekazuje niezwłocznie w depozyt, w zapieczętowanych pakietach, właściwemu wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta.

Rozdział 17**Ustalanie wyników wyborów na radnych w gminach liczących
powyżej 20.000 mieszkańców****Art. 96.**

1. Na podstawie protokołów otrzymanych od obwodowych komisji wyborczych terytorialna komisja wyborcza ustala wyniki głosowania i wynik wyborów odrębnie dla każdego okręgu wyborczego.
2. Przy ustalaniu wyników głosowania i wyników wyborów mogą być obecni pełnomocnicy.

Art. 97.

1. Terytorialna komisja wyborcza na urzędowym formularzu sporządza w dwóch egzemplarzach zestawienie liczb:
 - 1) osób uprawnionych do głosowania,
 - 2) wyborców, którym wydano karty,
 - 3) kart nieważnych,
 - 4) kart ważnych,
 - 5) głosów nieważnych,
 - 6) głosów ważnych,
 - 7) głosów ważnych oddanych tylko na listę (art. 86),
 - 8) głosów ważnych oddanych na każdą z list, z uwzględnieniem głosów, o których mowa w pkt 7,
 - 9) głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów z każdej z list.
2. Zestawienie podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład terytorialnej komisji wyborczej, obecne przy jego sporządzaniu. Zestawienie opatruje się pieczęcią komisji.

Art. 98.

1. Po sporządzeniu zestawienia, o którym mowa w art. 97, terytorialna komisja wyborcza dzieli w każdym okręgu wyborczym mandaty pomiędzy poszczególne listy w następujący sposób:

- 1) liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególne listy dzieli się kolejno przez 1, 2, 3, 4 i dalej, aż do chwili gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb całkowitych, ile jest mandatów w okręgu wyborczym do rozdzielania między listy,
 - 2) każdej liście kandydatów przypada tyle mandatów radnych, ile spośród ustalonego w sposób określony w pkt 1 szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno najwyższych.
2. Jeżeli kilka list wykazuje ilorazy równe ostatniej z liczb uszeregowanych w sposób określony w ust. 1 pkt 1, a list jest więcej niż mandatów pozostałych do rozdzielania, pierwszeństwo ma lista, na którą oddano najwięcej ważnych głosów, a gdy dwie listy lub więcej otrzymało równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego terytorialnej komisji wyborczej w obecności członków komisji i pełnomocników. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.
 3. Jeżeli liście kandydatów przypada więcej mandatów niż kandydatów na tej liście zostało zarejestrowanych, to pozostałe mandaty nie są obsadzone.
 4. Jeżeli liście kandydatów przypada więcej mandatów niż wynosi liczba kandydatów, na których oddano ważne głosy, przepis ust. 3 stosuje się odpowiednio.

Art. 99.

1. Mandaty przypadające na daną listę otrzymują kandydaci, którzy kolejno otrzymali największą liczbę głosów.
2. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów uprawniającą do otrzymania mandatu z danej listy, o pierwszeństwie rozstrzyga kolejność umieszczenia ich nazwisk na liście.

Art. 100.

Jeżeli w wyniku podziału mandatów dokonanego zgodnie z art. 98 lista nie uzyska żadnego mandatu, a kandydat z tej listy otrzymał co najmniej 7% ważnych głosów w całym okręgu, to uzyskuje on mandat, a ustawowy skład rady określony w ustawie o samorządzie terytorialnym ulega odpowiednio zwiększeniu na czas sprawowania przez tę osobę mandatu.

Art. 101.

1. Po ustaleniu wyników wyborów we wszystkich okręgach wyborczych do danej rady terytorialna komisja wyborcza sporządza w dwóch egzemplarzach protokół wyników wyborów.
2. W protokole podaje się ustalenia, o których mowa w art. 97, odrębnie dla każdego okręgu, oraz nazwiska i imiona wybranych radnych, ze wskazaniem listy, z której zostali wybrani z uwzględnieniem art. 99 i 100.
3. Do protokołu załącza się wyliczenia, o których mowa w art. 98.
4. Przepisy art. 92 ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio.

Art. 102.

Niezwłocznie po sporządzeniu protokołu wyników wyborów terytorialna komisja wyborcza podaje do publicznej wiadomości, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego, wyniki głosowania i wynik wyborów z uwzględnieniem danych, o których mowa w art. 101 ust. 2.

Rozdział 18**Ogłoszenie wyników wyborów****Art. 103.**

1. Wojewódzki komisarz wyborczy po otrzymaniu od terytorialnych komisji wyborczych protokołów z wyborów, podaje do publicznej wiadomości, w formie obwieszczenia, wyniki głosowania i wynik wyborów do rad.
2. Obwieszczenie, o którym mowa w ust. 1, musi zawierać zbiorcze informacje o wynikach głosowania na obszarze województwa, obejmujące liczbę:
 - 1) osób uprawnionych do głosowania,
 - 2) kart ważnych,
 - 3) głosów nieważnych.
 - 4) głosów ważnych.
3. Obwieszczenie zawiera również informacje podane według okręgów wyborczych utworzonych dla wyboru poszczególnych rad, obejmujące liczbę:
 - 1) osób uprawnionych do głosowania,
 - 2) kart nieważnych,
 - 3) kart ważnych,
 - 4) głosów nieważnych,
 - 5) głosów ważnych,
 - 6) głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów w gminach liczących do 20.000 mieszkańców,
 - 7) głosów ważnych oddanych na poszczególne listy kandydatów i kandydatów w gminach liczących powyżej 20.000 mieszkańców.
4. W informacji, o której mowa w ust. 3, podaje się również nazwiska i imiona wybranych radnych, a w gminach liczących powyżej 20.000 dodatkowo oznaczenia list, z których zostali wybrani, oraz nazwiska i imiona radnych, którzy otrzymali mandaty w trybie art. 100.
5. Wojewódzki komisarz wyborczy zarządza ogłoszenie obwieszczenia o wynikach głosowania i wynikach wyborów w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
6. Wojewódzki komisarz wyborczy przekazuje po jednym egzemplarzu każdego obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej.

Art. 104.

1. Wojewódzki komisarz wyborczy po dokonaniu czynności, o których mowa w art. 103, przekazuje dokumenty dotyczące wyborów dyrektorowi delegatury wojewódzkiej Krajowego Biura Wyborczego.
2. Minister Edukacji Narodowej na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, złożony po porozumieniu z Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych określa, w drodze rozporządzenia, termin przechowywania oraz sposób przekazania właściwemu archiwum państwowemu dokumentów dotyczących przeprowadzonego głosowania i wyborów do rad.

Art. 105.

1. Państwowa Komisja Wyborcza podaje do publicznej wiadomości obwieszczenie zawierające informacje o zbiorczych wynikach wyborów do rad na obszarze całego kraju, podlegające ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski".
2. Ogłoszenie obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej, o którym mowa w ust. 1, jest równoznaczne z ogłoszeniem zbiorczych wyników wyborów do rad w rozumieniu przepisów ustawy o samorządzie terytorialnym.

Art. 106.

Państwowa Komisja Wyborcza publikuje opracowanie statystyczne zawierające szczegółowe informacje o wynikach głosowania i wynikach wyborów.

Rozdział 19**Ważność wyborów****Art. 107.**

1. W ciągu 14 dni od dnia wyborów wyborca może wnieść protest przeciwko ważności wyborów z powodu dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom albo naruszenia przepisów ustawy dotyczących głosowania, ustalania wyników głosowania lub wyniku wyborów.
2. Protest może wnieść wyborca, którego nazwisko w dniu głosowania było umieszczone w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania na obszarze danej gminy.
3. Wnoszący protest powinien sformułować w nim zarzuty oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których opiera swoje zarzuty.
4. Prawo wniesienia protestu przysługuje również Rzecznikowi Praw Obywatelskich, jeżeli zostało popełnione przestępstwo przeciwko wyborom. Termin, o którym mowa w ust. 1, nie wiąże Rzecznika.

Art. 108.

1. Protest wnosi się na piśmie do właściwego sądu wojewódzkiego. Jeżeli protest nie zawiera wystarczającego udokumentowania zarzutów, sąd wzywa wnoszącego protest do uzupełnienia dokumentacji w ciągu 7 dni od wniesienia protestu.

2. Protesty, o których mowa w art. 107 ust. 1 i 4, sąd wojewódzki, w składzie trzech sędziów, rozpoznaje w ciągu 60 dni w postępowaniu nieprocesowym, stosując odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, i wydaje orzeczenie.
3. Uczestnikami postępowania są z mocy ustawy wnoszący protest i przewodniczący właściwej komisji wyborczej lub jego zastępca, a w wypadku gdy protest wniesiono z powodu dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom, także prokurator wojewódzki.
4. Sąd wojewódzki pozostawia bez dalszego biegu protest wniesiony przez osobę do tego nie uprawnioną w myśl art. 107 ust. 2 lub nie spełniający warunków określonych w art. 107 ust. 1 i 3.
5. Sąd pozostawia także bez dalszego biegu protest dotyczący sprawy, co do której możliwe jest wniesienie skargi lub odwołania do sądu albo do właściwego organu wyborczego przed dniem głosowania.
6. Na orzeczenie sądu uczestnikom postępowania przysługuje zażalenie do właściwego sądu apelacyjnego, który rozpoznaje je w ciągu 30 dni w postępowaniu nieprocesowym, stosując odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, i wydaje orzeczenie. Na orzeczenie sądu apelacyjnego nie przysługuje środek zaskarżenia.
7. O uprawomocnieniu się orzeczenia sąd zawiadamia niezwłocznie wojewódzkiego komisarza wyborczego oraz przewodniczącego właściwej rady.

Art. 109.

1. Właściwy sąd unieważnia wybory w okręgu wyborczym w całości lub w części, jeżeli w wyborach w tym okręgu dopuszczono się przestępstwa przeciwko wyborom lub naruszenia przepisów niniejszej ustawy, które wywarły istotny wpływ na wyniki głosowania lub sposób ich ustalenia albo na wyniki wyborów.
2. Unieważniając wybory, sąd określa w orzeczeniu, w jakim zakresie i od jakiej czynności należy rozpocząć nowe postępowanie wyborcze.

Art. 110.

W razie wniesienia protestu przeciwko ważności wyborów do rad, do czasu rozstrzygnięcia sprawy w sposób określony w art. 108, do wyborów radnego stosuje się zasadę domniemania ważności wyborów.

Art. 111.

1. W razie unieważnienia wyborów wojewoda zarządza w ciągu 14 dni od daty uprawomocnienia się orzeczenia sądu ponowne wybory przy uwzględnieniu treści orzeczenia, o którym mowa w art. 109, ustalając jednocześnie kalendarz czynności wyborczych.
2. Ponowne wybory, w zakresie określonym orzeczeniem sądu, przeprowadza się stosując odpowiednio przepisy niniejszej ustawy. Kalendarz wyborczy, ustalony po porozumieniu z wojewódzkim komisarzem wyborczym, może przewidywać krótsze terminy.
3. Ponowne wybory, o których mowa w ust. 1, przeprowadzają te same komisje wyborcze na podstawie tych samych spisów wyborców, chyba że podstawą unieważnienia były

zarzuty odnoszące się do komisji lub spisów. W tych wypadkach niezwłocznie powołuje się nowe komisje lub sporządza nowe spisy wyborców.

Rozdział 20

Wygaśnięcie mandatu radnego i uzupełnienie składu rady

Art. 112.

1. Wygaśnięcie mandatu radnego następuje wskutek:
 - 1) odmowy złożenia ślubowania radnego,
 - 2) pisemnego zrzeczenia się mandatu,
 - 3) utraty prawa wybieralności lub braku tego prawa w dniu wyborów,
 - 4) prawomocnego wyroku sądu za przestępstwo z winy umyślnej,
 - 5) śmierci.
2. Wygaśnięcie mandatu radnego stwierdza rada w drodze uchwały w ciągu 3 miesięcy od daty wystąpienia zdarzenia, o którym mowa w ust. 1. O wygaśnięciu mandatu radnego rada zawiadamia wyborców właściwego okręgu wyborczego w formie obwieszczenia.
3. W wypadkach określonych w ust. 1 pkt 1 i 3 przed podjęciem uchwały o wygaśnięciu mandatu należy umożliwić radnemu złożenie wyjaśnień.
4. Uchwałę rady o wygaśnięciu mandatu radnego doręcza się niezwłocznie zainteresowanemu i przekazuje wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.

Art. 113.

1. Na uchwałę rady o wygaśnięciu mandatu radnego, o której mowa w art. 112 ust. 1 pkt 3, zainteresowanemu przysługuje zażalenie do właściwego sądu wojewódzkiego w terminie 7 dni od dnia jej doręczenia. Na orzeczenie sądu wojewódzkiego nie przysługuje środek zaskarżenia. Przepis art. 108 stosuje się odpowiednio.
2. Wygaśnięcie mandatu radnego następuje z dniem wydania przez sąd wojewódzki orzeczenia oddalającego odwołanie.

Art. 114.

1. W razie wygaśnięcia mandatu radnego wybranego w gminie liczącej do 20.000 mieszkańców przeprowadza się w danym okręgu w ciągu 3 miesięcy od daty stwierdzenia przez radę wygaśnięcia mandatu wybory uzupełniające, z zastrzeżeniem art. 113.
2. Jeżeli w wyborach, o których mowa w ust. 1, zarejestrowanych zostało tylko tylu kandydatów, ile mandatów jest do obsadzenia, głosowania nie przeprowadza się, a za wybranych terytorialna komisja wyborcza uznaje zarejestrowanych kandydatów i sporządza odpowiedni protokół. Wzór protokołu określa Państwowa Komisja Wyborcza. Przepisy art. 91-95 stosuje się odpowiednio.
3. Jeżeli w wyniku wyborów, o których mowa w ust. 2, mandat pozostaje nie obsadzony, wybory powtarza się, jednak nie wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od daty przeprowadzenia wyborów.

Art. 115.

1. W razie wygaśnięcia mandatu radnego wybranego w gminie liczącej powyżej 20.000 mieszkańców rada podejmuje uchwałę o wstąpieniu na jego miejsce kandydata z tej samej listy, który w wyborach uzyskał kolejno największą liczbę głosów, a nie utracił prawa wybieralności. Przy równej liczbie głosów decyduje kolejność umieszczenia na liście.
2. Kandydat może zrzec się pierwszeństwa przy obsadzeniu mandatu na rzecz kandydata z tej samej listy, który uzyskał kolejno największą liczbę głosów. Oświadczenie w tej sprawie zgłasza się przewodniczącemu rady na piśmie w ciągu 3 dni od daty doręczenia zawiadomienia o przyznaniu mandatu.
3. W razie wygaśnięcia mandatu radnego uzyskanego w trybie art. 100 przepisu ust. 1 nie stosuje się.
4. Jeżeli wskutek wygaśnięcia mandatów, których obsadzenie w trybie ust. 1 i 2 nie było możliwe, skład rady zmniejszył się więcej niż o 1/5, przeprowadza się wybory uzupełniające do danej rady w trybie i na zasadach ustalonych dla wyborów w gminie liczącej powyżej 20.000 mieszkańców.

Art. 116.

1. Jeżeli z przyczyn, o których mowa w art. 43 ust. 2, art. 51 ust. 2, art. 90 ust. 3, art. 98 ust. 3 i 4, w okręgu wyborczym pozostają nie obsadzone mandaty, przeprowadza się w tym okręgu po upływie 6 miesięcy od daty wyborów wybory uzupełniające.
2. Przepisy art. 114 ust. 2 i 3 oraz art. 115 ust. 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 117.

1. Wybory uzupełniające zarządza wojewoda po porozumieniu z wojewódzkim komisarzem wyborczym.
2. Wybory uzupełniające są przeprowadzane stosując odpowiednio przepisy niniejszej ustawy, z tym że:
 - 1) zarządzenie o przeprowadzeniu wyborów ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
 - 2) kalendarz wyborczy może przewidywać krótsze terminy.
3. Wyborów nie przeprowadza się, jeżeli ich data przypadłaby w okresie 6 miesięcy przed zakończeniem kadencji rad.

Art. 118.

1. Zmiany w podziale terytorialnym państwa zachodzące w toku kadencji rad powodują następujące zmiany w ich składach:
 - 1) jeżeli z jednej gminy tworzy się dwie gminy lub więcej, dotychczasowa rada gminy zostaje z mocy prawa rozwiązana,
 - 2) jeżeli z gminy zostaje wyłączony obszar stanowiący okręg wyborczy w wyborach rady tej gminy i włączony do sąsiedniej gminy, radny stale zamieszkały i wybrany w

- tym okręgu staje się radnym rady w gminie powiększonej; mandat radnego nie spełniającego tych warunków wygasa z mocy prawa,
- 3) jeżeli z gminy zostaje wyłączony obszar stanowiący część okręgu wyborczego w wyborach rady w tej gminie i włączony do sąsiedniej gminy, radny stale zamieszkały na tym obszarze i wybrany w tym okręgu staje się radnym w gminie powiększonej,
 - 4) jeżeli gmina zostaje włączona do innej gminy albo dwie gminy lub więcej łączy się w nową gminę, rady tych gmin zostają z mocy prawa rozwiązane.
2. W wypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 4, przeprowadza się wybory przedterminowe do rad gmin w trybie i na zasadach ustalonych dla wyborów przedterminowych.
 3. W razie zmian w składach rad, o których mowa w ust. 1 pkt 2 i 3, dopuszcza się na okres danej kadencji, z zastrzeżeniem ust. 4, odstępstwa od ustawowej liczby radnych ustalonej dla danej rady stosownie do przepisów ustawy o samorządzie terytorialnym.
 4. Jeżeli w wyniku zmian, o których mowa w ust. 1 pkt 2 i 3, skład rady stanowi mniej niż $\frac{2}{3}$ ustawowej liczby radnych, rada zostaje z mocy prawa rozwiązana. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio.
 5. Wojewódzki komisarz wyborczy podaje do publicznej wiadomości oraz ogłasza w wojewódzkim dzienniku urzędowym, w formie obwieszczenia, informację o rozwiązaniu z mocy prawa rady z przyczyn, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 4 oraz w ust. 4.
 6. Wygaśnięcie mandatu radnego z przyczyn, o których mowa w ust. 1 pkt 2 i 3, stwierdza właściwa rada w drodze uchwały najpóźniej w ciągu 3 miesięcy od ich wystąpienia. Niepodjęcie przez radę uchwały w tym terminie jest równoznaczne z wygaśnięciem mandatu z mocy prawa. Przepis ust. 5 stosuje się odpowiednio.

Art. 119.

Kadencja rad i radnych wybranych w wyborach uzupełniających oraz przedterminowych, upływa z dniem upływu kadencji rad wybranych w wyborach zarządzonych na podstawie art.9.

Rozdział 21

Finansowanie wyborów

Art. 120.

1. Wydatki związane z organizacją przygotowań i przeprowadzeniem wyborów do rad, z zastrzeżeniem art. 122 pokrywane są z budżetu państwa.
2. Z budżetu państwa pokrywane są wydatki związane z:
 - 1) zadaniami Państwowej Komisji Wyborczej oraz Krajowego Biura Wyborczego przewidzianymi w ustawie,
 - 2) zadaniami organów wyborczych niższego stopnia,
 - 3) zadaniami wyborczymi organów administracji rządowej oraz podległych im jednostek organizacyjnych, a także innych organów państwowych,
 - 4) zadaniami wyborczymi zleconymi gminie,

3. Sprawozdania, o których mowa w ust. 2, udostępniane są do wglądu w siedzibie wojewódzkiego komisarza wyborczego.
4. Minister Finansów na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej określa, w drodze rozporządzenia, wzór sprawozdania finansowego i szczegółowy zakres zawartych w nim informacji.

Art. 123.

W wypadku wyborów przedterminowych do rad przeprowadzanych w wyniku odwołania rady lub jej rozwiązania wydatki związane z wyborami pokrywane są z budżetu gmin. Nie dotyczy to wydatków, o których mowa w art. 120 ust. 2 pkt 1-3 i pkt 6.

Rozdział 22

Przepisy karne, przepisy szczególne oraz zmiany w przepisach obowiązujących

Art. 124.

Kto narusza zakazy określone w art. 55-56 oraz 61-62 lub umieszcza plakaty i hasła wyborcze, lub ustawia urządzenia ogłoszeniowe z naruszeniem zasad, o których mowa w art. 58,

podlega karze grzywny.

Art. 125.

Kto nie dopełnia obowiązku sporządzenia i przedłożenia właściwym organom sprawozdania finansowego, o którym mowa w art. 122, albo podaje w nim nieprawdziwe dane,

podlega karze grzywny.

Art. 126.

Do postępowania w sprawach, o których mowa w art. 124 i 125, stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

Art. 127.

Wszelkie pisma oraz postępowanie sądowe i administracyjne w sprawach wyborczych są wolne od opłat.

Art. 128.

1. Ilekroć w ustawie jest mowa o terminie wniesienia skargi lub środka zaskarżenia do sądu albo właściwego organu, należy przez to rozumieć dzień złożenia środka zaskarżenia lub skargi w sądzie albo w organie.
2. Jeżeli termin wykonania czynności określonej w ustawie przypada na dzień ustawowo wolny od pracy, przyjmuje się, że upływa on pierwszego roboczego dnia po tym dniu.

Art. 129.

W ustawie z dnia 11 października 1991 r. o referendum gminnym (Dz.U. z 1996 r. Nr 84, poz. 386) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 7 w ust. 1 w pkt 2 wyrazy "organizacji społecznej" zastępuje się wyrazami "stowarzyszenia";
- 2) w art. 8:
 - a) w ust. 2 użyte w różnych przypadkach i liczbie wyrazy "numer dowodu osobistego" zastępuje się wyrazami "numer PESEL" w odpowiednich przypadkach i liczbie,
 - b) w pkt 3 wyrazy "organizacji społecznych" zastępuje się wyrazami "stowarzyszeń";
- 3) w art. 10 w ust. 3 wyrazy "numer dowodu osobistego" zastępuje się wyrazami "numer PESEL";
- 4) w art. 24a:
 - a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

"1. Wojewódzki komisarz wyborczy powołuje w skład terytorialnej i obwodowej komisji dla przeprowadzenia referendum w sprawie odwołania rady gminy, w równej liczbie, osoby wskazane na piśmie przez przewodniczącego rady gminy i inicjatora referendum, o którym mowa w art. 7 ust. 1. W skład komisji nie mogą wchodzić radni danej rady gminy, wójt (burmistrz, prezydent miasta) i osoby powołane na jego zastępców, a także inicjator referendum oraz jego pełnomocnik."
- 5) art. 43 otrzymuje brzmienie:

"Art. 43. Uchwały rad gmin, o których mowa w art. 6 i 15 przekazuje się niezwłocznie wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu."

Rozdział 23

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 130.

Podziału na okręgi wyborcze, o którym w art. 15, w wyborach rad kadencji następującej po kadencji rad gmin wybranych w dniu 19 czerwca 1994 r. dokonuje się nie później niż na 4 miesiące przed datą upływu kadencji rad wybranych w dniu 19 czerwca 1994 r. Po jednym egzemplarzu rozporządzenia, o którym mowa w art. 15, przekazuje się niezwłocznie właściwej radzie oraz wojewódzkiemu komisarzowi wyborczemu.

Art. 131.

Traci moc ustawa z dnia 8 marca 1990 r. - Ordynacja wyborcza do rad gmin (Dz.U. z 1996 r. Nr 84, poz. 387).

Art. 132.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 2 miesięcy od dnia ogłoszenia i ma zastosowanie w wyborach do rad kadencji następujących po kadencji rad wybranych w dniu 19 czerwca 1994r.